

Hansen (PROKOP 1994, 14). Velmi raný příklad vídeňského obchodního domu představuje také Haasův obchodní dům s koberci (Philipp Haas & Söhne) z let 1865–1867, který stával na nároží Štěpánského náměstí a Příkopů (dnes Stock-im-Eisen-Platz, Goldschmiedgasse 3). Navrhli jej slavní architekti mj. i vídeňské opery – Eduard van der Nüll a August Sicard von Sicardsburg. Tady se již sice použily železné konstrukce, ale prozatím byly maskovány zdívkem a kamenným obkladem, který měl simulovat stavbu z ušlechtilého kamene, rovněž výlohy zde ještě nedosáhly

větších rozměrů, jako tomu bylo později (KORTZ 1906, 364). Se stavebním rozvojem Vídně po polovině 19. století se začalo obyvatelstvo stěhovat i do nově vznikajících čtvrtí kolem Ringstraße a brzy rostla poptávka po nakupování i v těchto sídlech s vilami ve stylu cottage. Tak se začaly utvářet slavné obchodní ulice typu Lerchenfelderstraße či Wiedner Hauptstraße. Kupní síla však do Vídně přicházela i z ostatních částí monarchie, proto vznikaly významné obchodní třídy, jako byla např. Mariahilferstraße a Landstraße v blízkosti nádraží. Kromě textilu se začaly obchodní domy specializovat i na jiný, především luxusní artikl, jako byl porcelán, sklo, ale i nábytek. V této sféře prosluly zejména obchodní domy firmy Thonet, jejíž pobočky se kromě Vídně a Štýrského Hradce nacházely i v Brně. V 90. letech 19. století vznikly pozoruhodné obchodní domy s četnými inovacemi také v Berlíně, a to obchodní dům Wertheim (1896) a Tietz (1898, firma Hermann Tietz, původně Leipziger Straße 46–49, Dönhoffplatz, objekt zničen válkou roku 1945; obr. 2). Projektoval je Bernhard Sehring a charakteristické byly svými výlohami probíhajícími přes všechna patra objektu (FREI 1997, 67n). Victor Horta navrhl v secesním stylu obchodní dům Grand Bazar v Bruselu (1903) a v secesním duchu byla realizována Tiffanyem i kupole dalšího významného obchodního domu Lafayette v Paříži (SAUTNER 2006, 115).

Z raných příkladů obchodních domů v Evropě bychom jistě mohli uvést ještě celou řadu méně či více významných, přistupme nyní však k typologii a podrobnější analýze řešení obchodních domů. Paul KORTZ (1906, 363) člení obchodní domy na přelomu 19. a 20. století do dvou typologických skupin. Podle něj existuje skupina obchodních domů, kde jsou jednotlivé obchody umístěny ve všech etážích, a dále skupina obchodních domů zahrnujících v rámci jedné budovy obchody i byty. Tato druhá skupina se zpočátku velmi rozvinula právě ve Vídni, postupně však byly byty a kanceláře zcela vytlačeny obchody.

Stavebně se do konstrukcí začalo postupně prosazovat železo, které svou lehkostí a flexibilitou dovoľovalo velké rozpory a rozměrné plochy výloh; velké staveniště umožňovalo zase rozmístit rastr podpor tak, že byl získán větší prodejní prostor. Zhruba od roku 1870 se novinkou v rámci řešení interiéru i střechy stává sklem zastřešený dvůr, čímž bylo zajištěno odvětrání, prosvětlení

Obr. 1. Praha 1-Nové Město, Vodičkova 28, 30, palác U Nováků, čp. 699. Současný vzhled průčelí (foto M. Kracik, 2016).

Achilleho Wolfa a zřejmě zejména jím byl velmi ovlivněn při architektonickém řešení fasád i v dispozicích domů. Na rozdíl od generačně staršího Zítka se Osvald Polívka ve své tvorbě přirozeně nechal ovlivnit nacionálně zabarveným proudem české renesance a v době pozdního historismu na něj výrazně zapůsobilo i české baroko.⁴ Kromě pražského domu U Nováků navrhl pak ještě celou řadu objektů, na nichž uplatnil prvky tehdy módní secese. Ta se u něj poprvé výrazněji projevila v projektu dnes již neexistujícího divadla Urania z roku 1898 (VLČEK 2004, 513). Polívka také v dobových intencích pozdního historismu jednotlivé slohy mísil, což dokládá mnoho pražských nájemních domů, ale i návrhy na Obecní dům královského hlavního města Prahy, na jehož projektování spolupracoval od roku 1903 s architektem Antonínem Balšánkem (k realizaci došlo až v letech 1906–1911). V téže době, kdy probíhala výstavba Novákova obchodního domu, vypracoval architekt Polívka také soutěžní návrh na novostavbu Staroměstské radnice; definitivní podoby se tento návrh dočkal až v roce 1908.

V rámci projektu domu U Nováků (obr. 8) navrhl Polívka obchodní dům s typickou vnitřní dvoupatrovou dvoranou prosvětlenou proskleným stropem, po obvodu a ve středu hlavního sálu s prodejními pulty a uprostřed s monumentálním dvouramenným schodištěm (obr. 9, 10). První a druhé patro bylo vyhrazeno především prodeji, ve třetím patře se měly nacházet luxusní byty, což byla na rozdíl od Paříže, kde se obchodní domy projektovaly hlavně s ohledem na původní funkci, tedy obchod, svým způsobem inovace. Podle Paula KORTZE (1906, 362n) existovaly, jak již bylo řečeno, ve Vídni počátkem 20. století dva typy obchodních domů: obchodní dům se všemi patry vyhrazenými pro obchod a obchodní dům kombinovaný s obytnou funkcí. Obchodní dům U Nováků tedy spadl do oné druhé kombinované skupiny. Pokud jde o sortiment, zabýval se Josef Novák prodejem konfekce, galanterie, ale i nábytku či občerstvení. Suterén byl vyhrazen pro sklady a šatny personálu. V prvním patře zadní části domu se konaly výstavy obrazů a směrem do dvora byly situovány kanceláře a opět sklady. Zbývající část prvního patra tvořila písárna a bufet, což byla v tehdejší Rakousku-Uhersku také rarita, a k okrase dvorany sloužila také menší fontána a akvárium. Druhé a třetí patro směrem do ulice zaujímaly luxusní byty, dvorní

Obr. 8. Praha 1-Nové Město, obchodní dům U Nováků, půdorysné plány přízemí, druhého a čtvrtého patra (převzato ze *sine* 1905b, 7; reprofoto archiv autorky, 2016).

⁴ Baroko bylo rehabilitováno jako sloh až v 80. letech 19. stol. a významnou postavou, která podala novou kladnou interpretaci baroka, byl významný rakouský historik Adalbert Ilg, v českém prostředí se pak barokní architekturou začal zabývat především Karel Boromejský Mádl (HORÝNA 2001, 178).